

Nordbygda med Stegen og Vassbygda – Forhåndsomtale av bygdeboka

I 2003 kom første del av Spydeberg bygdebok – ”Midtbygda med stasjonsbyen”. Etter fem års arbeid er neste del – ”Nordbygda med Stegen og Vassbygda” snart ferdig. Da arbeidet startet opp i 2003 var målet å bli ferdige til julesalget i år. Det klarte vi nesten, men bare nesten. Bøkene vil foreligge i februar/ mars 2009. Historien om Nordbygda er blitt et omfattende verk som vil bestå av tre bøker. Som plaster på såret for de som hadde tenkt å gi bort bøkene til jul, er det mulig å få kjøpt et gavekort.

I innledningskapitlene til boka forteller vi om Nordbygdas naturhistorie. Kanskje den mest særpregede delen av Spydeberg. Denne delen av kommunen har gitt vesentlige bidrag til utforskningen av Norges kvartærgeologiske historie. For 10 000 år siden gikk strandlinjen høyt opp i dagens åssider. Det var skjærgård som dukket fram da innlandsisen trakk seg nordover. I fra denne tiden er det gjort noen særlig verdifulle funn av fossiler fra den marine faunaen. Aller vakrest er et neptunshorn som er funnet ved Nestingen.

Også i bøkene om Nordbygda er det historien om de mange slektsledd på gårder og husmannsplasser som får mest omtale. Det er først og fremst den alminnelige mann og kvinne og deres historie vi ønsker å hedre med bøkene. Bøkene gjenspeiler ulike livsvilkår og skjebner. En av historiene som har gjort sterkest inntrykk er skjebnen til Åsta Jensdatter på Storøya i L yseren. Fram til slutten av 1800-tallet var det et eget gårdsbruk på Storøya.

Åsta bodde hos husmannsfolkene Ole Paulsen og Gunhild Nilsdatter, på øya. En romanse med Torer Larsen i Spillemanshytta sommeren 1700 kostet henne livet. Ut på høsten ble Åsta klar over at hun var med barn, men hun torde ikke å betro seg til noen. I april 1701 fødte hun. Etter hennes utsagn var barnet dødfødt. Først gjemte hun barnet i høylåven, men det gjemmestedet føltes utrygt. Derfor kakket Åsta hull på isen i L yseren og senket barneliket i vannet.

Den gang som nå var det noen som la sammen to og to, og Åsta ble tatt inn til forhør. Da tilsto hun straks at hun hadde født i dølgsmål. Nå var hun i en umulig situasjon. Kanskje visste hun ikke at en innrømmelse var jevngodt med dødsstraff? Det at hun var fattig, og at hun verken kunne lese eller skrive, gjorde henne til et lett offer. Tingmennene på Heli tingstue var skjønt enige om at ”sådanne grove misgjerninger ikke kunne passere ustraffet”. De bestemte at Åsta skulle halshogges og at hodet skulle settes på en stake til skrekk og advarsel. Åsta hadde uttrykt ønske om å skrifte for presten, men også det kostet penger. Hun spurte barnefaren om hjelp, men der var det ingen hjelp å få. Dommen ble eksekvert den 14. oktober 1701.

Kontrasten fra Åstas liv på Storøya til søstrene Roll som på samme tid lever på Haugen er stor. Helene, Margrethe og Dorthea Roll kjøpte i 1697 gården Haugen.

Søstrene Rolls mor, Maren Jensdatter, var barnebarn av rådmannen i Oslo, Lauritz Hansen. Han bygde i 1626 det som er Oslos eldste bevarte hus, Rådhusgt. 19. Maren var en svært rik dame. Hun eide ca. 80 gårder i Aksershus. Hun arvet både etter sin stefar, kjøpmann og borgermester i Christiania, Niels Lauritzen, og etter sin ektefelle. Marens far er Jens Jørgensen. Også han tilhørte det rike borgerskapet i Christiania. Han var forlovet med Margrethe Lauritzdatter Hagedorn. I et opprivende oppgjør blir forlovelsen brutt, men Margrethe er allerede gravid og føder datteren Maren Jensdatter. Etter sigende var dette en omfattende skandale i det rike borgerskapet. Margrethe Lauritzdatter Hagedorn ble deretter gift med Niels Lauritzen, borgermester i Christiania. Dette paret hadde ingen felles barn. Derfor ble Maren Jensdatters arv svært stor.

I tillegg til livet rundt om på gårdene har menneskene i Nordbygda satt sitt preg på området på mange ulike måter. Disse historiene har vi også gitt plass i bøkene. Vi kan nevne industrihistorien i Smalelva, tømmerfløtingen i Glomma, hyttene ved Lyseren, Mørkfoss-Solbergfossanlegget, kongeveien og Vittenbergbrua, og ikke minst Godheim – sentrum for Stegen.

I tilknytning til forhåndsomtalen av bøkene ønsker bygdebokkomitéen å takke alle som har bidratt i arbeidet med prosjektet. En vesentlig forutsetning for realiseringen av prosjektet har vært økonomisk støtte fra Spydeberg Sparebank og Spydeberg landbrukslag, dessuten pengegavene fra Inger Julie og Ole Thorvald Moens legat og Asmund Haare.